

Костенко А.М. Загальні умови припинення господарських зобов'язань. *Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 27 вересня 2019 року. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2019. С. 377–381.

ЗАГАЛЬНІ УМОВИ ПРИПИНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Костенко А.М.

Херсонське відділення

Полтавського університету економіки і торгівлі Укоопспілки

Характеристика окремих видів господарських зобов'язань має важливе значення для визначення порядку їх припинення. Загальні умови припинення господарських зобов'язань викладені в ст. 202 ГК України [2]. Згідно з цією статтею господарське зобов'язання припиняється у разі: виконання, проведене належним чином; зарахування зустрічної однорідної вимоги або страхового зобов'язання; поєднання управненої та зобов'язаної сторін в одній особі; згода сторін; неможливість виконання та в інших випадках, передбачених ГК України або іншими законами. Більшість зобов'язань припиняється їх виконанням. Однак, припинення зобов'язань може бути обумовлено не будь-яким, а саме: належним його виконанням, тобто таким, яке відповідає умовам зобов'язання, вимогам закону та інших правових актів, а в разі відсутності таких вимог і умов – іншим вимогам, які зазвичай висувуються.

Належне виконання – це таке виконання коли досягнуто мету, заради якої виникло зобов'язання. Якщо зобов'язана сторона мала два або декілька зобов'язань, за якими вона мала право вибору (альтернативне зобов'язання), і належним чином виконала хоча б одне – то господарське зобов'язання вважається виконаним. В альтернативному зобов'язанні боржник повинен вчинити для кредитора одну із декількох дій, які передбачені чи законом, чи договором. При цьому альтернативне зобов'язання, незважаючи на множинність предмета, – єдине зобов'язання.

Зарахування зустрічної однорідної вимоги як спосіб припинення зобов'язання характеризується тим, що при наявності двох зустрічних однорідних вимог, строк виконання яких настав чи виконання яких

Костенко А.М. Загальні умови припинення господарських зобов'язань. *Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 27 вересня 2019 року. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2019. С. 377–381.

можна вимагати в один і той же час, вони взаємно погашають один одного повністю (якщо суми зустрічних зобов'язань рівні) чи частково (якщо суми зустрічних зобов'язань різні). Зарахування повинно бути проведене за заявою однієї зі сторін, за наявності трьох умов сукупності: зустрічність вимог, тобто участь сторін одночасно у двох зобов'язаннях; однорідність предмету зобов'язання; настання строку виконання за цими вимогами. Не допускається зарахування вимог, за якими за заявою іншої сторони належить застосувати строк позовної давності і цей строк вийшов. Крім цього, не можна вимагати зарахування зобов'язання, за яким вийшов строк позовної давності.

Господарське зобов'язання може бути припинене за згодою сторін. Розрізняють три види підстав припинення господарських зобов'язань за згодою сторін [1, с. 78]: угода про заміну одного зобов'язання іншим між тими ж сторонами – новація, відступлення та прощення боргу. Для новації характерні такі ознаки: наявність угоди сторін, тобто відсутність спору щодо припинення дії попереднього зобов'язання і щодо умов нового зобов'язання; припинення попереднього зобов'язання; припинення всіх додаткових зобов'язань, які забезпечують виконання попереднього зобов'язання, у разі якщо сторони не домовились при укладенні нової угоди про інше; виникнення між тими ж особами нового зобов'язання, яке містить умови про інший предмет чи інший спосіб виконання.

Господарське зобов'язання припиняється при поєднанні управненої та зобов'язаної сторін в одній особі. Ця умова припинення зобов'язання має місце у випадках злиття та приєднання юридичних осіб, пов'язаних взаємними зобов'язаннями. В обох випадках зникає інший суб'єкт правовідносин, у зв'язку з чим припиняються і самі правовідносини. Зобов'язання виникає знову, якщо це об'єднання припиняється.

Господарське зобов'язання припиняється також у разі його розірвання або визнання недійсним за рішенням суду. Ні в господарському, ні в цивільному законодавстві не дається визначення

Костенко А.М. Загальні умови припинення господарських зобов'язань. *Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції)*, (м. Кривий Ріг, 27 вересня 2019 року. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2019. С. 377–381.

поняття припинення зобов'язання. По суті, під припиненням зобов'язання слід розуміти припинення прав і обов'язків його учасників, які становлять зміст зобов'язання [3]. Зобов'язання можуть припинятися повністю або частково. При повному припиненні зобов'язання анулюються всі права та обов'язки сторін. А при припиненні зобов'язання частково, правовий зв'язок між його суб'єктами не переривається, проте змінюється його зміст внаслідок зменшення обсягу прав і обов'язків сторін [3]. Можна навести приклад припинення зобов'язань за неназваним у ЦК України та ГК України договором про надання освітніх послуг. Цей договір є більш складним, ніж просто договір між замовником та виконавцем [4, с. 220-221]. Згідно з цим договором встановлюється необхідність повернення замовнику коштів (що були внесені замовником як попередня плата за надання освітньої послуги) у разі дострокового припинення дії договору (незалежно від підстав для такого припинення) у зв'язку з ненаданням замовнику освітньої послуги [5, с. 230]. А батьки, законні представники, державні органи, суб'єкти господарювання, які виступають замовниками та оплачують навчання безпосередніх споживачів освітніх та інших послуг, також є учасниками договорів у сфері освіти [6, с. 77; 4, с. 221].

До відносин щодо припинення господарських зобов'язань застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу (ЦК) України з урахуванням особливостей, передбачених Господарським кодексом України. Тобто, норми ЦК України повинні застосовуватися до тих відносин щодо припинення господарських зобов'язань, стосовно яких у ГК України не встановлені особливості.

Наведений у ст. 202 ГК України перелік підстав припинення господарських зобов'язань не є вичерпним і може бути доповнений зазначенням спеціальних (додаткових) підстав, передбачених Господарським кодексом України або іншими законами, що стосуються окремих видів господарських зобов'язань [2]. Слід зазначити можливість припинення зобов'язання переданням відступного (ст. 600

Костенко А.М. Загальні умови припинення господарських зобов'язань. *Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 27 вересня 2019 року. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2019. С. 377–381.

ЦК України). Передання відступного є такою підставою припинення зобов'язання, що полягає в переданні грошей, майна, робіт, послуг, інших благ замість його виконання, засновується на домовленості сторін зобов'язання, відповідно до якого встановлюється розмір, строки і порядок такої заміни [7].

Ст. 304 ГК України передбачає підстави припинення агентського договору за угодою сторін, а також у разі [2]: вибуття однієї із сторін договору внаслідок її припинення або смерті; відкликання повноважень комерційного агента суб'єктом, якого він представляє, або відмови комерційного агента від подальшого здійснення комерційного посередництва за договором, укладеним сторонами без визначення строку його дії; виникнення інших обставин, що припиняють повноваження комерційного агента або суб'єкта, якого він представляє. Згідно зі ст. 15 Закону України «Про концесії» дія концесійного договору (відповідно і концесійного зобов'язання) припиняється у разі закінчення строку, на який його було укладено. Господарське зобов'язання також може припинятися і у випадку застосування оперативного-господарських санкцій, які сторони вправі передбачити у господарських договорах на випадок порушення зобов'язання будь-якою із сторін. Так, господарське зобов'язання може бути припинено в результаті односторонньої відмови від виконання свого зобов'язання управненою стороною в разі порушення зобов'язання другою стороною.

Таким чином, зробимо висновок, що до загальних умов припинення господарських зобов'язань відносять: виконання, проведене належним чином; зарахування зустрічної однорідної вимоги або страхового зобов'язання; поєднання управненої та зобов'язаної сторін в одній особі; згода сторін; неможливість виконання та в інших випадках, передбачених ГК України або іншими законами.

Література:

1. Беляневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : монографія / О. А. Беляневич. – К. : Юрінком Інтер, 2006.

Костенко А.М. Загальні умови припинення господарських зобов'язань. *Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 27 вересня 2019 року. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2019. С. 377–381.

– 592 с.

2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 18–22. – Ст. 144.
3. Дзера О. В. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / О. В. Дзера, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць. - К. : Знання, 2005. - Т. II. - С. 28.
4. Дерев'янку Б. В. Адміністративно-правове регулювання надання послуг у сфері освіти: монографія / Б. В. Дерев'янку; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк : Видавничий дім "Кальміус", 2012. 528 с.
5. Курко М. Н. Правові засади цільового використання фінансових ресурсів у сфері вищої освіти. *Форум права*. 2010. № 3. С. 227–233. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10kmncvo.pdf>
6. Сырых В. М. Образовательные услуги и образовательные правоотношения: дискуссионные взгляды и действительное содержание. *Журнал российского права*. 2010. № 4. С. 69–78.
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>